

งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา
THE BEGINNING OF BUDDHIST SCRIPTURES IN THE LANNA KINGDOM

พระภณ มงคลโก (วงศ์สุพรรณ)¹
Phra Pon Mukkaliko (Vongsupun)¹
ทำวิจัยเมื่อ พ.ศ. 2562

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา 2) เพื่อศึกษาจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา 3) เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา ผลการวิจัย พบว่า พุทธศาสนาในสมัยล้านนามีความสำคัญอย่างมาก พระสงฆ์ในยุคนี้ได้นำความรู้เรื่อง ความสำคัญของการเขียน และวิธีการสร้างตัวอักษรกลับมาจากลังกา พัฒนาการการถ่ายทอดแบบมุขปาฐะ มาเป็นการถ่ายทอดตามอักษร จึงเป็นจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในประเทศไทย คัมภีร์ทาง พระพุทธศาสนาส่วนมากที่ปรากฏในประเทศไทยนั้น มีพัฒนาการเริ่มต้นจากล้านนาเกือบทั้งสิ้น ตัวอักษรล้านนาจึงเป็นศูนย์กลางในการสร้างอัตลักษณ์ ประเพณีการจัดหาและสืบต่อพระคัมภีร์เริ่ม เกิดเป็นประเพณีในสมัยล้านนา โครงการคัดลอกพระคัมภีร์ทั้งหมดสอดคล้องกับแนวความคิดในเรื่อง การอันตรธานของพระศาสนาในอนาคต การสร้างคัมภีร์จึงมิได้มุ่งหวังเพียงแค่ตามที่ต้องการ แต่เป็น สัญลักษณ์ที่สำคัญโดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับคำสอนของพระพุทธองค์

คำสำคัญ : 1. คัมภีร์พุทธศาสนา 2. อักษรตัวธรรมล้านนา 3. อาณาจักรล้านนา

Abstract

The objective of this research were as follow 1) to study the basic information of Buddhism in the Lanna period 2) to study the beginning of the Buddhist scriptures in Lanna 3) to analyze the value of the Buddhist scriptures in Lanna. The results of the research showed that Buddhism in the Lanna period was very important. Monks in this period have brought knowledge of the importance of writing, and how to create alphabet back from Lanka. Development of oral tradition to be transmitted according to the alphabet therefore is the beginning of Buddhism in Thailand. Most of the Buddhist scriptures that appear in Thailand have developed

¹ นิสิตปริญญาเอก ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

¹ Ph.D. Student Department of Philosophy and Religion Faculty of Humanities Kasetsart University

Corresponding author; Email: phrapon@gmail.com

(Received: 22 June 2020; Revised: 12 August 2020; Accepted: 11 November 2020)

from the Lanna. Lanna manuscripts are therefore the center for creating identity. The tradition of procuring and continuing the scriptures began as a tradition in the Lanna period. All Buddhist scriptures copy project in line with the concept of the loss of religion in the future. Scripture creation therefore does not aim only as desired, but it is an important symbol by acting as a representative of the teachings of the Lord Buddha.

Keywords : 1. Buddhist Scriptures 2. Lanna Manuscripts 3. The Lanna Kingdom

1. ความสำคัญและที่มาของปัญหาที่ทำการวิจัย

เอกสารและข้อมูลผู้วิจัยได้ศึกษานั้น ล้วนมีจุดเริ่มต้นมาจาก อาณาจักรล้านนา ทำให้การเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา จึงมีความสำคัญมาก ประวัติพุทธศาสนาในล้านนาไทยตั้งแต่ พ.ศ. 1912 ถึง พ.ศ. 2101 พบว่า โดยก่อนหน้านั้นพุทธศาสนาของล้านนาสืบทอดมาจากอาณาจักรหริภุญชัยผสมผสานกับกับพุทธศาสนาจากหงสาวดี อังวะ และความเชื่อดั้งเดิม เมื่ออาณาจักรล้านนาเป็นใหญ่ในภูมิภาค จึงทำให้พุทธศาสนาแบบลังกาเจริญยิ่งขึ้น ซึ่งเกิดจากการสัมพันธ์ระหว่างล้านนากับสุโขทัย และระหว่างล้านนากับลังกาทวิป จึงทำให้เกิดนิกายในพุทธศาสนาล้านนาถึง 3 นิกาย คือ

1. พระพุทธศาสนานิกายมอญอาณาจักรหริภุญชัยมีพระนางจามเทวีได้นำมาจากลพบุรีในราวปี 1310 ซึ่งสันนิษฐานว่าเป็นพระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดี

2. พระพุทธศาสนานิกายสวนดอก หรือนิกายบุปผารามวาสี เป็นพระพุทธศาสนาลัทธิลังกาวงศ์ซึ่งพระยาเกื้อนา (พ.ศ. 1898 - 1925) ทรงส่งราชทูตไปขอมาจากกรุงสุโขทัยในปี พ.ศ. 1910 โดยพระสุนทรเป็นผู้นำมาพร้อมด้วยพระสงฆ์ 10 รูป นับว่าเป็นจุดเริ่มต้นของการเจริญเติบโตแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท

3. พระพุทธศาสนานิกายป่าแดง พ.ศ. 1965 ระหว่างรัชกาลพระเจ้าสามฝั่งแกน พระชาวเชียงใหม่ 25 รูป มีพระธรรมคัมภีร์ (พระญาณคัมภีร์) พระเมธีกร พระญาณมงคล พระสีลวงค์ พระสารีบุตร พระรัตนกร พระพุทธสาคร เป็นต้น กับพระกัมพูชาอีก 8 รูป มี ท่านพระญาณสิทธิเป็นหัวหน้าพากันไปศึกษาบาลีที่ลังกาทวิปแล้วได้ทำการอุปสมบทใหม่ชากลับได้อารามพระลังกา 2 รูป คือ พระมหาวิกรมพาหุและพระอุตตมปัญญาเข้ามาช่วยกันประกาศศาสนาในอาณาจักรล้านนา

ผู้ศึกษาพิจารณาเห็นว่าพุทธศาสนาทั้ง 3 นิกายนั้น มีส่วนสนับสนุนและส่งเสริมงานเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา ซึ่งส่งผลต่อพระพุทธศาสนาในประเทศไทยในยุคปัจจุบัน ดังนั้นจุดเริ่มต้นในยุคล้านนานี้ จึงเป็นประเด็นที่ควรศึกษาและทำความเข้าใจต่อไป

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา
- 2.2 เพื่อศึกษาจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา
- 2.3 เพื่อวิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

3. ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

- 3.1 ทำให้ทราบเกี่ยวกับข้อมูลเบื้องต้นพุทธศาสนาในสมัยล้านนา

3.2 ทำให้ทราบเกี่ยวกับจุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

3.3 ทำให้ทราบถึงคุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา

4. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง งานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา การวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) การเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ดำเนินการตามระเบียบและบรรลุตฤประสงค์ ผู้วิจัยดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ในสมัยล้านนา อันได้แก่ ตำนานวัดป่าแดง ชินกาลมาลีปกรณ์ จามเทวีวงศ์ ตำนานมูลศาสนา และวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องตลอดจนพระไตรปิฎก

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูล โดยการลงสำรวจสถานที่จริง เพื่อพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักฐานข้อมูลทางงานเอกสาร ควบคู่กับการพิจารณาโรงอุโบสถ หอไตรที่เก็บพระคัมภีร์ตามวัดสำคัญต่าง ๆ ทางภาคเหนือ ว่าตรงตามข้อมูลที่ได้มาน้อยเพียงใด

4.3 เมื่อได้ข้อมูลแล้ว ก็นำมาเรียบเรียงเสนอเป็นข้อมูลงานวิจัยในเชิงพรรณนา (Descriptive Research)

5. ผลการวิจัย

ผลการวิจัยพบว่างานเริ่มต้นภาษาบาลีในอาณาจักรล้านนา

5.1 พุทธศาสนาในสมัยล้านนา เริ่มตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 18 (พระโพธิ์รังสี, 2554) พระยามังรายได้ตั้งถิ่นฐาน ณ ลุ่มแม่น้ำปิง ได้สร้างเมือง สร้างวังและวัดขึ้น ทรงทำนุบำรุงพระพุทธศาสนามากมาย ทั้งที่เป็นฝ่าย ความวสี และอรัญญวาสี จนพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรือง ซึ่งมีความเจริญคู่กับอาณาจักรล้านช้างและล้านพระยา มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญก้าวหน้า จนมาถึงปี พ.ศ. 2101 จึงได้หยุดชะงักไปถึง 200 ปีเศษ เพราะอาณาจักรล้านนาเสียเอกราชให้กับพม่า พระพุทธศาสนาตั้งอยู่ในสภาพเสื่อม ต่อมาตกอยู่ในการปกครองของสยามจนกลายเป็นประเทศเดียวกับสยาม ในที่สุดจึงทำให้พระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดีถูกพระพุทธศาสนาจากกรุงเทพมหานครบดบัง เดิมทีพระพุทธศาสนาแบบมอญทวารวดีมีประชาชนนับถือพุทธศาสนาเถรวาทที่พระโสมพะมิตรและพระอัครมเหสีนำมาจากลังกาคาครั้งที่ 3 สมัยนั้นอาณาจักรล้านนามีดินแดนที่กว้างใหญ่ครอบคลุม ถึง 8 จังหวัด คือ แม่ฮ่องสอน เชียงราย เชียงใหม่ พะเยา ลำพูน ลำปาง แพร่ และน่าน

5.2 จุดเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา การแพร่ขยายของคัมภีร์บาลี ได้มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเชิงวัฒนธรรมแห่งล้านนาทั้งก่อนและหลังการยึดครองของพม่า ทั้งคณะสงฆ์และกษัตริย์ผู้ปกครองต่างก็ปรารถนาที่จะให้การขยายอำนาจทางบ้านเมืองเดินเคียงคู่กันไปพร้อมกับการขยายตัวของสถาบัน และพระพุทธศาสนา (ดาเนียล เอ็ม. ไวต์ลิ่งเกอร์, 2552) สิ่งดังกล่าวนี้ได้รับแรงสนับสนุนจากพระคัมภีร์พระไตรปิฎกและอรรถกถา ในตอนแรกการถ่ายทอดพระคัมภีร์กระทำโดยวิธีมุขปาฐะ คือ พระคัมภีร์จะอยู่ในความทรงจำของพระสงฆ์ที่ออกจาริกไปยังที่ต่าง ๆ ต่อมา จึงมีการถ่ายทอดไว้ในรูปแบบของหนังสือใบลาน ในปัจจุบันลักษณะของคัมภีร์ล้านนาได้กลายเป็นอัตลักษณ์ของ

พื้นที่ต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน ซึ่งสามารถวิเคราะห์พื้นที่ของล้านนาได้โดยการตีความลักษณะของคัมภีร์
ใบลานที่พบในพื้นที่นั้น ๆ

รายละเอียดของการเรียบเรียงและถ่ายทอดคัมภีร์ในยุคต้น ดังที่กล่าวไว้ในชินกาลมาลีปกรณ์ โดยได้กล่าวถึง พระพุทธโฆษาจารย์ที่ได้เรียบเรียงพระพุทธรวณะที่สาธยายเป็นภาษาสิงหลโดยพระมหินทะ และเป็นสาเหตุให้มีการจารลงเป็นตัวหนังสือโดยพระอรหันต์ ท่านได้แปลคัมภีร์เหล่านี้จากภาษาสิงหล และให้จารลงเป็นภาษามาคธี (บาลี) ข้อนี้เป็นที่รู้จักกันผ่านตำนานพระพุทธโฆสะ (สุภาพรณ ฦ บางช้าง, 2526) ทำให้งานวรรณกรรมของท่านแพร่มาถึงอาณาจักรล้านนา

หลักฐานทางจารึกที่เก่าแก่ที่สุดในล้านนาเกี่ยวกับพระธรรม คือ พระพุทธรูปจากวัดเชียงมั่น ซึ่งมีอายุใน จ.ศ. 827 (ค.ศ. 1465) และศิลาจารึกที่เก่าแก่ที่สุดคือจากเชียงราย ใน ค.ศ. 1488 หลักฐานนี้แสดงให้เห็นว่า จาริตการจารึกคัมภีร์บาลีในล้านนาเริ่มต้นเมื่อศตวรรษที่ 15 บางทีอาจมีความเชื่อมโยงกับคณะสงฆ์ที่ถูกส่งไปยังศรีลังกาในปี ค.ศ. 1420 ตามหลักฐานในชินกาลมาลีปกรณ์ ที่ได้ศึกษาบาลี และอาจจะได้ศึกษาวิธีการเขียนในขณะนั้นที่นั่น

ในคัมภีร์ชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่าใน จ.ศ. 785 (ค.ศ. 1523) คณะสงฆ์จำนวน 25 รูป และอีก 8 รูปจากกัมพูชา ได้ตัดสินใจเดินทางไปยังศรีลังกา อันเป็นดินแดนที่คำสอนของพระพุทธองค์แพร่หลาย ด้วยความมุ่งหวังที่จะนำจาริตของคณะสงฆ์ที่ดำเนินไปอยู่ในเกาะขณะนั้น คืนมายังมาตุภูมิแห่งตน ก่อนที่จะได้รับการอุปสมบทซ้ำในนิกายสิงหล พวกเขาได้ศึกษาเล่าเรียน ณ ที่นั้น

ลงกาที่เป ปรตติตํ อักษรปเวณี จ ตทานุรูป ปทภณณจ สรภณณญจ อุคคเหตุวา
 (กรมศิลปากร, 2501) ภิคุเหล่านั้ได้เรียนจาริตแห่งอักษร ที่ใช้กันเในเกาะลังกาและวิธีการสวด
 แบบธรรมดาและแบบสรภณญะ ที่เหมาะสมกับเนื้อหานั้ ๆ

ข้อที่น่าสังเกตก็คือ แทบจะไม่มีหลักฐานที่การเขียนภาษาสิงหลจะไปปรากฏอยู่ในตัวอักษรหรือจารึกใด ๆ ในล้านนา ถ้าพระสงฆ์ที่นำการอุปสมบทแบบสิงหลมาสู่เมืองไทย จะได้เรียนระบบการเขียนแบบสิงหลมา ก็น่าจะมีร่องรอยการเขียนแบบสิงหลปรากฏในคัมภีร์ล้านนาบ้าง แต่มีเพียงสิ่งเดียวที่พอจะเห็นตัวอักษรสิงหลจารึกไว้บ้างคือ พระพุทธรูป นอกจากนี้แล้วไม่ปรากฏว่ามีข้อเขียนอักษรสิงหลปรากฏ ณ ที่แห่งใดในล้านนาเลย

ชินกาลมาลีปกรณ์ระบุว่า พระสงฆ์เหล่านั้น หลังจากได้ศึกษาเล่าเรียน แล้วก็ได้รับการอุปสมบทเข้าและได้เดินทางกลับเมืองไทย โดยได้ผ่านกรุงศรีอยุธยาและกรุงสุโขทัยก่อนถึงเชียงใหม่ ระบุว่ามีการนำพระคัมภีร์กลับมาด้วยเลย ทั้งที่เหตุการณ์นี้ ถือว่าเป็นเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของชินกาลมาลีปกรณ์สร้างขึ้น ถ้ามีกิน่าที่จะมีการระบุว่าได้นำพระคัมภีร์กลับมาด้วยในตำนานดังกล่าว

ตำนานวัดป่าแดง (บำเพ็ญ ะวิน, 2539) ก็ให้ความสำคัญในประเด็นนี้ และการเรียนอักษร เพราะเป็นเรื่องของความถูกต้องทางไวยากรณ์และการออกเสียงของคัมภีร์ที่สวดกันในพิธีอุปสมบท ข้อกังวลดังกล่าวนี้เกี่ยวข้องกับการออกเสียงบาลีในพิธีกรรมทางศาสนา ถือว่าเป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับ พระพุทธศาสนาเถรวาท เพราะถ้าออกเสียงผิดทางจารีตแล้ว การอุปสมบทก็ถือว่าไม่ถูกต้อง ถ้ามีเหตุผล ที่ควรเชื่อได้ว่า ส่วนใดส่วนหนึ่งของพิธีกรรม ที่ว่าเป็นวัชิตทั้ง 4 ประกอบด้วย 1. วัชิตโดยวัตถุ 2. วัชิตโดยสีมา 3. วัชิตโดยปริสา 4. วัชิตโดยกรรมวาจา นั้น ถือว่าเป็นความกังวลแห่งการถูกต้อง คือเมื่อทำไปแล้วก็ถือว่าไม่ถูกต้อง

ตำนานวัดป่าแดง ได้แสดงถึงลักษณะการแลกเปลี่ยนคัมภีร์ที่เป็นมุขปาฐะ ทำให้เกิดความเชื่อที่ว่า การถ่ายทอดกันโดยมุขปาฐะ ในคำพูดเชิงดูหมิ่นที่มุ่งไปที่พระสงฆ์ในภุมพาราณวาสี เพราะปัญหาบางประการเรื่องนี้ มีวิวัฒนาการขึ้นในบริบทแห่งมุขปาฐะและเนื่องจากการขาดทักษะในการจำ และการไม่มีความรู้ทางไวยากรณ์และการออกเสียงบาลี

ในตำนานวัดป่าแดง ได้ให้รายละเอียดแตกต่างไปจากชินกาลมาลีปกรณ์ ระบุว่า ในตอนที่จากเมืองลังกามาเมื่อประมาณ ค.ศ. 1425 พระญาณคัมภีร์ได้ขอหน่อต้นโพธิ์ พระพุทธรูป และพระไตรปิฎก ถ้าเหตุการณ์สำคัญ ๆ อย่างนั้นเกิดขึ้นจริง จะถูกผู้แต่งชินกาลมาลีปกรณ์ละเลยได้อย่างไร เพราะเรื่องนี้สามารถเชื่อมโยงจารีตทางคัมภีร์ว่าป่าแดงได้โดยตรง กับบ่อเกิดแห่งพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งก็คือลังกาและต่อไปถึงพระพุทธเจ้า ในแรงจูงใจของความเป็นไปได้อันนี้ และในประเด็นที่มีปรากฏทีเดียว มีความเป็นไปได้ว่า เนื้อหาของการเดินทางครั้งนี้อาจมีการเปลี่ยนแปลงโดยผู้แต่งตำนานวัดป่าแดงโดยการเพิ่มพระไตรปิฎกเข้าไป การเพิ่มครั้งนี้มีความหมายเพราะพระสงฆ์ฝ่ายอรัญญวาสีได้ให้ความสำคัญกับคัมภีร์ตัวเขียนว่าเป็น สัญลักษณ์ทางศาสนา

5.3 วิเคราะห์คุณค่าคัมภีร์พุทธศาสนาในล้านนา งานคัมภีร์ยุคต้นจำนวนหนึ่งถูกสร้างขึ้นในล้านนาในช่วงดังกล่าว นับจากนิทานพื้นบ้านไปจนถึงหลักคำสอนเรื่องจักรวาลวิทยา ตำราไวยากรณ์ และอรรถกถาพระอภิธรรม โดยเป็นผลงานสร้างสรรค์จากพระสิริมังคลาจารย์ และพระญาณกิตติ

เมื่อ ค.ศ. 1558 การปกครองของล้านนาถูกปกครองโดยพม่า วัฒนธรรมการจาริกจึงถูกขัดขวาง อย่างไรก็ตาม พระเกสรปัญญา แห่งนิกายอรัญญวาสี ท่านได้รวบรวมพระคัมภีร์บาลีจากท้ายศตวรรษที่ 15 จนถึงต้นศตวรรษที่ 17 และได้คัดลอกพระคัมภีร์เก่าแก่ ซึ่งในจำนวนนั้น ก็มีคัมภีร์ปาราชิก จาก ค.ศ. 1693 และอีกคัมภีร์หนึ่ง ค.ศ. 1711 คัมภีร์ปาจิตติย จาก ค.ศ. 1716 วินัยมหาวัคค์ จาก ค.ศ. 1754 และจุลลวคค์ จาก ค.ศ. 1755 ซึ่งเป็นคัมภีร์ที่เกี่ยวข้องกับพระวินัย ก็เพื่อที่จะสืบทอดและฟื้นฟูพระศาสนาในโอกาสอันควร ที่มีความเชื่อมโยงกับความอยู่รอดและตั้งมั่นของพระศาสนา มิใช่ด้วยการประกาศคำสอนของพระพุทธองค์จากพระสูตร แต่ด้วยความเป็นเอกภาพแห่งพระวินัย และอุปสมบทกรรมของสงฆ์ การเน้นการสร้างคัมภีร์พระวินัยสะท้อนให้เห็นถึงหลักการนี้

พ.ศ. 2020 พระธรรมทินมหาเถระผู้เปรี๊ยะปราดแตกฉานในพระไตรปิฎก ได้พิจารณาเห็นว่าคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา และอนุฎีกา ซึ่งมีอยู่ในเวลานั้นมีข้อผิดพลาดคลาดเคลื่อนอยู่มาก ด้วยการจำลองหรือคัดลอกกันต่อ ๆ มาเป็นเวลายาวนาน และอีกสาเหตุคือ เมื่อมีคณะสงฆ์แตกแยกกันหลายฝ่าย และมีความเห็นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามพระธรรมวินัยบางข้อแตกต่างกัน จึงเข้าเฝ้าถวายพระพรขอความอุปถัมภ์จากพระเจ้าติโลกราช เมื่อได้รับการอุปถัมภ์แล้ว พระธรรมทินมหาเถระก็ได้เลือกพระสงฆ์ผู้เชี่ยวชาญในพระไตรปิฎกประชุมกันทำสังคายนา โดยการตรวจชำระพระไตรปิฎก พร้อมทั้งอรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา จารึกไว้ในใบลาน ด้วยอักษรธรรมของล้านนา นับเป็นการสังคายนาครั้งที่ 1 ในอาณาจักรล้านนาหรือประเทศไทยในปัจจุบัน เพื่อให้พระภิกษุสงฆ์ถือปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัยตามพระไตรปิฎกให้ถูกต้องตรงกัน

ความเจริญของพระพุทธศาสนาในสมัยนี้ ถึงกับมีการส่งพระเถระจากเชียงใหม่ไปเผยแผ่ศาสนาให้แก่ชาวไทยใหญ่ ไทยจีน ไทยลื้อ ในแคว้นเชียงตุง เชียงรุ้ง แสหนวี สิบป้อ ขึ้นไปจนถึงสิบสองปันนา ซึ่งปัจจุบันพระสงฆ์ที่บวชเรียนตามแบบลังกาวงศ์ที่อยู่ในเมืองเหล่านี้ถูกเรียกว่า พระสงฆ์ภุมพาราณวาสี หลังจากนั้นในสมัยพญาแก้ว (พ.ศ.2038 - 2068) พระภิกษุสงฆ์ล้านนามีความรู้สูงยิ่งขึ้น

จนยังผลให้มีงานวรรณกรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นภาษาบาลีจำนวนมาก และมีชื่อเสียงแผ่หลายไปสู่อาณาจักรใกล้เคียง รวมถึงอาณาจักรล้านช้างและอาณาจักรพม่า ด้วย

ดังนั้นการทำสังคายนาในครั้งนี้ จึงอำนวยผลอันยิ่งใหญ่ให้เกิดขึ้นแก่พระพุทธศาสนาในประเทศไทยและประเทศอื่น ทำให้นานาประเทศได้เข้าใจว่าพระพุทธศาสนาในประเทศไทยบริสุทธิ์และถูกต้อง เพราะนอกจากจะมีพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นภาษาบาลีแล้วก็ยังมีพระไตรปิฎก ซึ่งเป็นภาษาถิ่นของตนเองมาตั้งแต่โบราณกาล ตัวอักษรธรรมล้านนา คือ อักษรธรรมล้านนา มีชื่อเรียกหลายอย่าง ได้แก่ ตัวเมือง อักษรไทยวน อักษรไทยล้านนา อักษรไทยเหนือ และอักษรพื้นเมืองล้านนาไทย จัดอยู่ในกลุ่มอักษรไทที่น่าจะมีต้นเค้ามาจากอักษรท้องถิ่นโบราณหลายแบบ คือ อักษรมอญโบราณ อักษรขอมโบราณ อักษรปยู และอักษรอื่น ๆ ของอาณาจักรพื้นเมืองโบราณ โดยมีต้นเค้าเดิมจากอักษรปัลลวะ และได้มีวิวัฒนาการมาเป็นอักษรธรรมหรือตัวเมืองในปัจจุบัน ถือว่าอักษรล้านนามีฐานะเป็นอักษรที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ใช้ในการจารึกลงบนศิลา หรือจารลงในคัมภีร์ใบลานที่เกี่ยวกับพระธรรมคำสอนต่าง ๆ และมีพัฒนาการไปจนถึงการใช้เขียนตำรายา ตำราโหราศาสตร์ ตำราพิชัยสงคราม ตลอดจนบันทึกวรรณกรรม คำโคลง และบันทึกเหตุการณ์ประวัติศาสตร์ต่าง ๆ อักษรชนิดนี้ใช้กันอย่างแพร่หลายในภาคเหนือของประเทศไทย หรือดินแดนล้านนา จึงเป็นศูนย์กลางในการสร้างอัตลักษณ์ของล้านนา

6. สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยเชื่อว่าพระสงฆ์ไม่ได้เอาพระคัมภีร์ที่เป็นตัวเล่มกลับมาจากลังกา แต่พระสงฆ์ได้นำความรู้เรื่องความสำคัญของการเขียน และวิธีการสร้างตัวอักษรกลับมา เมื่อเกิดตัวอักษรธรรมล้านนาขึ้น หลังจากนั้นไม่นาน พระสงฆ์เหล่านั้นก็ได้เผยแพร่อักษรประเภทนี้ไปสู่พื้นที่ต่าง ๆ ทางภาคเหนือ ถ้าพระไตรปิฎกที่ได้จากลังกา และได้นำมาจริง ก็น่าจะมีร่องรอยอะไรบางอย่างที่ส่งผลถึงตัวอักษรไทยล้านนาไม่มากนักน้อยแต่กลับไม่มี ตำนานวัดป่าแดงหรือชินกาลมาลีปกรณ์พบว่าในส่วนที่ว่าด้วยการสืบทอดพระศาสนาในล้านนา ก็คือ การถ่ายทอดพระไตรปิฎกที่เป็นข้อเขียน และการสร้างหอคัมภีร์ยุคเริ่มแรกของการมีพระคัมภีร์ ในพื้นที่เมืองหลวงก็จะต้องมีวัดที่มีความสำคัญ เป็นวัดที่มีหอไตรเพื่อเก็บพระคัมภีร์ทางพระศาสนา และมีพระไตรปิฎก ดังนั้นการเชื่อมโยงในสายของวัดที่เป็นนิายเดียวกัน ก็จะไปประกอบพิธีกรรมที่วัดที่มีความสำคัญร่วมกัน ไม่ใช่ทุกวัดในช่วงเวลานั้นที่จะมีพระไตรปิฎกฉบับคัดลอก นอกจากวัดที่มีสายสัมพันธ์กับสายอรัญญวาสีอย่างเป็นทางการ หรือโดยการเกี่ยวข้องกับสถาบันพระมหากษัตริย์ให้การสนับสนุน ดังนั้นตามหลักฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พัฒนาการถ่ายทอดมุขปาฐะซึ่งเป็นการถ่ายทอดส่วนบุคคล จนกลายมาเป็นการถ่ายทอดตามอักษร จนทำให้เกิดงานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านนา

7. อภิปรายผลการวิจัย

แนวความคิดในเรื่องการอันตรธานของพระศาสนาในอนาคต ได้เริ่มเข้ามาในสมัยล้านนาเป็นแนวคิดที่มีความสำคัญมาก โดยมองจากความเป็นจริงในปัจจุบัน ที่ว่าการค่อย ๆ อันตรธานไปแห่งพระพุทธศาสนาหลัง 5,000 ปี ในจามเทวีวงศ์ เมื่อประชาชนสูญเสียซึ่งการเห็นแจ้งในความหมายแห่งพระธรรม ละเลยการปฏิบัติ และในท้ายที่สุดก็สูญสิ้นพระคัมภีร์ ดังนั้นในหมวดทั้ง 3 คือ ปรียัติ

ปฏิบัติ และปฏิเวธ ก็จะค่อย ๆ อันตรธานหายไปจากโลก การใช้คำว่า ปริยัติ จึงแสดงถึงคัมภีร์ฐานะที่เป็นธรรมะที่ส่งผ่านระบบมุขปาฐะ เป็นคำแนะนำสำหรับจุดมุ่งหมาย ก็คือ การศึกษา ดังนั้นประเพณีการจัดหาและสืบต่อพระคัมภีร์จึงเริ่มเกิดเป็นประเพณีในสมัยล้านนา โครงการคัดลอกพระคัมภีร์ทั้งหมด เป็นการเริ่มต้นโดยพระราชา พระราชินี และชนชั้นปกครองอื่น ๆ จึงมีความสำคัญยิ่งโครงการดังกล่าวมิได้มุ่งหวังเพียงแค่การสร้างคัมภีร์ตามที่ต้องการ แต่เป็นการสร้างตัวแทนให้กับคำสอนของพระพุทธเจ้า คัมภีร์ที่เป็นตัวเขียนจึงมีบทบาทในการเป็นสัญลักษณ์ที่สำคัญโดยการทำหน้าที่เป็นตัวแทนให้กับคำสอนพระพุทธศาสนาของพระพุทธเจ้า

8. ข้อเสนอแนะ

8.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

8.1.1 ควรมีการให้ความรู้วิธีการเก็บรักษาคัมภีร์อักษรธรรมล้านนาโบราณตามวัดต่าง ๆ และมีการจัดเก็บข้อมูลโดยการถ่ายเป็นไมโครฟิล์ม หรือไฟล์ดิจิทัล เพื่อความสะดวกในการค้นคว้าหาข้อมูล และจัดตั้งศูนย์กลางในการค้นคว้าข้อมูลในด้านนี้โดยเฉพาะ

8.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

8.2.1 ควรมีการสนับสนุนการเรียนอักษรธรรมล้านนา เพื่องานแปลคัมภีร์โบราณนี้เป็นภาษาไทยให้มากขึ้น

8.3 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยต่อไป

8.3.1 ควรมีการวิจัยงานเริ่มต้นคัมภีร์พุทธศาสนาในอาณาจักรล้านช้าง และงานวิจัยด้านคัมภีร์ทางพุทธศาสนาอักษรธรรมอีสานควบคู่กับอักษรธรรมล้านนา เพื่อประโยชน์แก่ผู้ที่สนใจค้นคว้า

9. บรรณานุกรม

- กรมศิลปากร. (2501). *ซิลกาลมาลีปกรณ์ ฉบับ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปล*. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.
- ดาเนียล เอ็ม. ไวตลิ่งเกอร์. (2552). *ย้อนรอยพระคัมภีร์ การสืบทอดพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาที่เป็นลายลักษณ์อักษรและมุขปาฐะในล้านนา แปลโดย สมหวัง แก้วสุฟอง*. (เอกสารประกอบการบรรยาย). มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- บำเพ็ญ ะวิน. (2539). *ตำนานวัดป่าแดง*. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระโพธิ์รังสี. (2554). *จามเทวีวงศ์ พงศาวดารเมืองหริภุญไชย*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ศรีปัญญา.
- สุภาพรรณ ณ บางช้าง. (2526). *ประวัติวรรณคดีบาลีในอินเดียและลังกา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

10. คำขอบคุณ

งานวิจัยเรื่องนี้สำเร็จได้ด้วยดีเนื่องด้วยได้รับคำแนะนำจาก ผศ.ดร.ธีรรัตน์ แสงแก้ว ผศ.ดร.ธเนศ ปานหัวไผ่ อาจารย์ประจำภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และ รศ.สุเชาว์ พลอยชุม และยังได้รับความอนุเคราะห์จากสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยที่ให้ออกาสในการตีพิมพ์ผลงานวิจัย ผู้วิจัยขอเจริญพรขอบคุณบุคคลและหน่วยงานดังกล่าวไว้ในโอกาสนี้